

De opleiding en de Ander

Niet gelijk, wel gelijkwaardig

De ArtEZ opleiding 'docent theater' in Arnhem leidt theatermakers op om te werken met de Ander. Geschreven met een hoofdletter als verwijzing naar het werk van de filosoof Emmanuel Levinas. Binnen het programma werken de studenten nauw samen met Theatergroep Klare Taal en met Speels Collectief. Twee groepen spelers die op een paar manieren anders zijn dan de studenten. Met andere lichamen, andere hersens en een andere kijk.

De opleiding leert heel veel van deze samenwerking. Marloes Jobse verwoordt in haar afstudeeressay *De Ander* treffend waarom de opleiding deze samenwerkingen koestert: "Emmanuel Levinas (1906-1995) liet mij reflecteren op waarom ik überhaupt met mensen theater wil maken. Dit deed hij door zijn hoofdvraag: Wat betekent het om mens te zijn?"

Wat betekent het om mens te zijn?

Levinas liet mij inzien dat de projecten waarin ik het meest geraakt ben als theatermaker, projecten waren in samenwerking met 'de Ander' (Levinas gebruikt hier een hoofdletter die ik overneem). Zo heb ik in het tweede jaar samengewerkt met Klare Taal, dit zijn spelers met een verstandelijke beperking. In het derde jaar heb ik een voorstelling gemaakt met vier spelers die allemaal een andere achtergrond

hebben en waarvan één speler blind is. In de laatste fase van de studie ben ik een voorstelling aan het maken met studenten van de HAN, een afgestudeerde theatermaker en spelers met een verstandelijk of lichamelijke beperking. Dit zijn allemaal mensen die zich buiten mijn eigen bubbel bewegen. In al deze projecten kwam de vraag terug die Levinas stelt. Niet door letterlijk bezig te zijn met de vraag, maar door de samenstelling van de groep mensen.

Spelers als objecten

Ik ga proberen door de ogen van Levinas te kijken naar het project waarin onze klas samenwerkte met Klare Taal. In eerste instantie waren we bang dat we een verzorgende rol zouden hebben. Deze gedachte was al zeer objectiverend, omdat we niet gingen samenwerken met medemensen, maar met verstandelijk beperkten. Hierdoor zagen wij de spelers als objecten, omdat we een beeld schetsten uit vooroordelen en aannames. We begrepen ze niet als mensen met hun eigen persoonlijkheid. Doordat we intensief samenwerkten bleven we elkaar in de ogen kijken. Dit zorgde dat de objectiverende gedachten langzaam verdwenen. Niet door een direct appèl vanuit de spelers, maar door elkaar te blijven ontmoeten. We werden op de vloer gecorrigeerd wanneer we op een verzorgende en sturende manier spel initiatieven namen. De regisseur, Elsa May Averill, was constant op zoek naar een gelijkwaardige spel aanwezigheid waarin we samen speelden van mens tot mens. Ze was kritisch op onze houding wat soms voor ongemakkelijkheid zorgde.

Contact tussen mensen

De Ander is onbekend en denkt en voelt op een andere manier dan jijzelf. Dit maakt de ontmoeting onvoorspelbaar. Ik ervaarde dit zelf toen ik

samen met Sanne een solo moest maken. Sanne kwam met allerlei ideeën en ik begreep ze niet. Vervolgens kwam ik met ideeën die zij niet begreep. Daar zaten we dan: twee mensen die elkaar niet begrepen. We waren stil. Heel stil en het was ongelofelijk ongemakkelijk. We zaten opgesloten in het feit dat er iets moest komen. Gelukkig maar, want anders was ik heel hard weggerend voor deze situatie. Sanne doorbrak de stilte doordat ze begon te vertellen over haar leven en de dingen waar ze tegen aanliep. Sommige waren voor mij herkenbaar, andere niet. Het was een moment van contact doordat Sanne een appèl deed op mij als mens. Ik liet de rol als makende begeleider los en Sanne de rol als hulp vragende speler. Hierdoor lukte het ons om een manier te vinden om te communiceren. We durfden elkaar niet te begrijpen om vervolgens een manier te vinden waarop dat wel lukte.

Dit gebeurde bij iedereen en zorgde ervoor dat de groep beperkten langzaam niet meer de groep beperkten werd, maar Tim, Janine, Sanne, en Richard. We werden van twee groepen één groep, waarin iedereen zijn Andersheid de ruimte kreeg. We creëerden een nieuw systeem. In dit nieuwe systeem met onze eigen taal waarin er een wisselwerking ontstond. Zo leerde ik fantaseren over ruimtewezens samen met Tim.

Samen maken we het verhaal

Ik zit met een bonkend hart op een gymnastiek bankje in een space-legging. We zitten dicht op elkaar. Langzaam komt het publiek binnen. Door een aantal spelers van Klare Taal wordt er gezwaaid naar de mensen die binnenkomen. Door het onverwachte gezwaai merk ik dat ik moet lachen. Vandaag gelden natuurlijk niet de gebruikelijke regels van het theater.

Werkpresentatie Interval bij ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten i.s.m. HAN Social Work en Cultuur Oost
Foto: Zefanja Hoogers

Repetitie in ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten voor de voorstelling In het voorbijgaan voor festival KUNSTMETMEKAAR
Still/beeld uit trailer door Catherine Willemse

Speels Collectief

Speels Collectief - theater zonder beperking - bestaat uit professionals en amateurs, studenten en afgestudeerden, mensen met en zonder beperking. We creëren met een zo divers mogelijke en niet-normatieve groep die per project wisselt van samenstelling. Daarnaast werken we samen met andere kunstenaarscollectieven en verschillende onderwijs-, zorg- en cultuurinstellingen. We maken voorstellingen en geven lessen en

workshops. ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten is onze thuisbasis in Arnhem. Hier repeteren we met twee groepen die per project wisselen van samenstelling. Landpark Assisië in Biezenmortel is onze thuisbasis in Brabant. Bij al onze projecten zijn studenten van verschillende kunstopleidingen betrokken.

De zakelijke en artistieke leiding van Speels Collectief is in handen van Sanne Arbouw en Merel van Lieshout. Beiden studeerden af aan ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten in 2016. Sanne werkt sindsdien als theatermaakster in de Community Arts. Ze maakt voorstellingen met mensen die niet vanzelfsprekend in aanraking komen met kunst en cultuur, onder andere bij Stichting de Vrolijkheid en Muziektheater De Plaats. Merel maakt en speelt theatervoorstellingen en geeft les bij onder andere De Pont en Het Zuidelijk Toneel. Ze volgt de master Gender Studies aan de Universiteit van Utrecht en doet onderzoek naar de sociaal-artistieke praktijk.

www.speelscollectief.nl

Vandaag maken wij die. Dus ik mag zwaaien naar mijn moeder die de zaal inkomt. Het zwaaien levert zelfs iets op. Ik ben in het moment en zie mijn moeder, ik zie docenten en onbekenden. De spelers wijzen hun begeleiders, familie en vrienden aan. Nog niet eerder heb ik het gevoel gehad dat ik het publiek zo goed ken als nu. We beginnen. Nu komt mijn spannendste moment. Ik moet naar de microfoon lopen en in het moment gaan fantaseren over marsmannetjes en het universum. Tim tikt mij aan. “We moeten nu”, zegt hij. Met lood in mijn schoenen loop ik naar de microfoon. Onderweg pakt Tim mijn hand vast. Hij knijpt in mijn hand en geeft aan dat ik moet beginnen. Halverwege mijn zin stop ik met praten, want ik weet niet zo goed waar ik moet beginnen. Tim neemt mij mee naar een universum van waterstof en micromannetjes. Ik vul aan over hoe de marsmannetjes

zich voelen in het universum van waterstof. Tim vervolgt en vertelt over de speciale krachten van de marsmannetjes op ons waterstof universum. We bedenken ons verhaal.

Ruimte voor Andersheid

Ik ben benieuwd wat Levinas van ons verhaal had gevonden. Dit project zorgde ervoor dat we samenwerkten van mens tot mens, doordat we een appèl deden op elkaars menselijkheid. We creëerden een nieuw systeem waarin we een universele taal spraken. De titel van de voorstelling was Wij. Deze titel is een goede samenvatting van wat de voorstelling inhield. Wij presenteerden ons nieuwe systeem aan het publiek. Het publiek stapte een ruimte binnen waarin we een nieuwe manier van zijn hadden ontwikkeld. De Andersheid kreeg de ruimte, maar er ontstond geen disbalans. Wij zijn anders, maar gelijkwaardig.

Bart Bleijerveld, docent aan de ArtEZ opleiding Docent Theater Arnhem. www.artez.nl/opleidingen/docent-theater-arnhem/visie

Marloes Jobse, studeert dit jaar af aan de opleiding. In haar tweede jaar nam ze deel aan een project met Klare Taal en dit jaar maakt ze een voorstelling bij Speels Collectief. Marloes is bereikbaar via 06 21961780

Theater Klare Taal

Theater Klare Taal is in 2013 opgericht door Stichting Driestroom (voor mensen met een zorgvraag en een afstand tot de arbeidsmarkt) en ArtEZ (Hogeschool voor de Kunsten in Arnhem). Deze samenwerking heeft tot doel: mogelijk te maken dat spelers met een verstandelijke beperking of een ondersteuningsvraag, toegang krijgen tot het maken van kunst. In verschillende

samenwerkingsvormen komen spelers mét en zonder beperking samen en creëren nieuwe theater-, muziek en dansstukken. Theater Klare Taal biedt volop ruimte aan stagiaires van de ArtEZ-opleidingen Docent Theater, Docent Dans, Muziektheater, Muziektherapie en Uitvoerend Dans en is een leerwerkpraktijkplek voor de HAN Social Work studenten.

Theater Klare Taal beweegt zich op het snijvlak waar kunst en zorg samenkomen. We zijn dan ook onderdeel van het Reisgezelschap Kunst en Maatschappelijke inclusie en werken samen met andere Sociaal Artistieke partners. Artistiek leider Caro Wicher: “Ik heb mijn hart verloren aan het werken met de spelers van Theater Klare Taal. Het samen werken aan theatrale producten die betekenis geven aan gedachten, gevoelens, ideeën en ervaringen, geeft me energie, laat me kritisch nadenken over mezelf en de wereld en maakt me bovenal heel gelukkig. Ik zie dat deze spelers ook ‘zoiets’ ervaren. Ik heb met dit gezelschap de gelegenheid gecreëerd om te (blijven) zoeken naar wat van betekenis is om samen te máken.”

www.theaterklaretaal.nl

Repetitiefoto theatervoorstelling WIJ
Foto: Jesse Berger

